

บทที่ 3

ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากหม้าง
ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2515

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในช่วงนี้เป็นผลต่อเนื่องมาจากช่วงที่แล้ว แต่ปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแตกต่างไปจากเดิม และก่อให้เกิดผลกระทบต่างไปจากเดิมด้วย

ปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชนปากหม้าง ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2515

1. สงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482 - 2488)

ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ตรงกับสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งได้ให้การสนับสนุนญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก หลังจากกองทัพญี่ปุ่นเข้าประเทศไทย ใ้ราว 6 เดือน คือเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2485 จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีแถลงว่า "...ภาวะเศรษฐกิจของประเทศกำลังทรุดเต็มที่ ..." ¹ เนื่องจาก

...เงินทุนสำรองของประเทศประมาณร้อยละ 60 ถูกรัฐบาลอังกฤษ และอเมริกา กักไว้ที่ลอนดอน และนิวยอร์ก รัฐบาลไทยยังถูกญี่ปุ่นบีบบังคับให้ลดค่าเงินบาทลง มาเท่ากับเงินเยนญี่ปุ่น นอกจากนี้ การค้าระหว่างประเทศหยุดซุก เงินคงคลังของรัฐบาลก็หมด... ²

การลดค่าเงินบาทช่วงสงครามเริ่มใหม่ ๆ ก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ อันเป็นผลกระทบกระเทือน ทำให้ราคาสินค้าเข้ามีราคาแพง ราคาสินค้าอื่น ๆ ภายในประเทศมีราคาแพงไปด้วย

¹ แดมสุข นุ่มนนท์, เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2, สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการ (พระนคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล จำกัด 2521), หน้า 140.

² เรื่องเดียวกัน

ค่าครองชีพจึงสูงขึ้นมาก ในด้านการค้าต่างประเทศก่อนสงครามโลกเกิดขึ้นในยุโรปคือ ในราว พ.ศ. 2482 การค้าต่างประเทศของไทยขยายตัวมาก เพราะไทยวางตัวเป็นกลาง จึงได้ประโยชน์ในฐานะผู้ค้าวัตถุดิบ ในระยะ 12 เดือนแรกของสงครามในยุโรป คือตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ. 2482 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2483 ประเทศผู้รับซื้อจากไทย "...อังกฤษ จีน และญี่ปุ่น ซื้อข้าวไทยมากขึ้นกว่าแต่ก่อน และอังกฤษซื้อยางพารา ที่บุก ในปริมาณไม่เปลี่ยนแปลง ..." ¹ การดำเนินการค้าในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ รัฐบาลไทยเป็นผู้ดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ เพราะนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 เมื่อรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม เริ่มดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจ รัฐบาลได้ก่อตั้งรัฐวิสาหกิจและบริษัทที่ราชการขึ้นเป็นจำนวนมาก อาทิเช่น บริษัทข้าวไทย (พ.ศ. 2481) บริษัทค้าพืชผลไทย (พ.ศ. 2482) บริษัทเดินเรือไทย (พ.ศ. 2483) เป็นต้น

ธุรกิจเหล่านี้อยู่ในการบริหารงานของสมาชิกคณะราษฎรกลุ่มที่สนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม และกลายเป็นฐานอำนาจทางเศรษฐกิจของสมาชิกคณะนี้ นอกจากนี้ สมาชิกของคณะราษฎร ยังได้ก่อตั้งธุรกิจส่วนตัวขึ้น เช่น บริษัทไทยนิคมพาณิชย์ (พ.ศ. 2482) บริษัทไทยนิคมประกันภัย (พ.ศ. 2483) ² ฯลฯ

เมื่อกองทัพญี่ปุ่นเข้าประเทศไทยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 ญี่ปุ่นเข้าควบคุมการค้าทางทะเลของไทยไว้หมด และยังบังคับให้ไทยค้าขายกับญี่ปุ่นได้เพียงประเทศเดียว โดยญี่ปุ่นตั้งสำนักงานดำเนินการขึ้นที่กรุงเทพฯ จนกระทั่งถึงกลางปี พ.ศ. 2485 ไทยจึงเริ่มเปิดการค้ากับประเทศที่ญี่ปุ่นยึดครองได้บ้าง เช่น สิงคโปร์ ชวา มลายู ฟิลิปปินส์ และจีน นอกจากนี้ กองทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยยิ่งทำให้สถานการณ์ทางเศรษฐกิจของไทยทรุดหนักลง เพราะกองทหารเหล่านี้จะบังคับซื้อข้าว อาหาร และของใช้จากพ่อค้าไทยไปเลี้ยงทหารญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในพม่า และมลายู ในราคาสูงกว่าราคาตลาด

¹ เรื่องเดียวกัน

² แดมสุข นุ่มนนท์, เมืองไทยสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2521), หน้า 142.

...ญี่ปุ่นกว้านซื้อ แม้กระทั่งวัว ควาย ที่ชาวนาใช้ไถนา สินค้าจำพวกของใช้ประจำวัน เช่น ยารักษาโรค น้ำมันหมู ฝู แป้งข้าวเจ้าไม่มีจำหน่าย แม้กระทั่งผักสดก็กลายเป็นอาหารฟุ่มเฟือย คนธรรมดาไม่มีปัญญาซื้อรับประทาน และห้ามทางการต้องควบคุมการจำหน่ายอาหารประเภทเนื้อสดให้อยู่ในปริมาณจำกัดและห้ามซื้อขายวัว ควาย ชามเซตจังหวัด และเนื่องจากญี่ปุ่นยึดรถไฟไทยไปใช้ลำเลียงทหารและอาวุธ ทำให้การขนส่งสินค้ายากลำบาก...¹

ในช่วงสงคราม ญี่ปุ่นมีความจำเป็นต้องใช้โลหะทองแดงเพื่อนำไปทำเป็นสายไฟฟ้า ญี่ปุ่นหาทางแก้ไขปัญหานี้โดยเฉพาะหน้าโดยใช้วิธีการที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อคนไทย กลางปี พ.ศ. 2486 เทรียทองแดงเกิดขาดตลาด เพราะญี่ปุ่นเอาทองแดงไปหลอมเป็นโลหะหมด แม้กระทั่งทองแดงตามขอบประตู หน้าต่างของโรงเรียนบางโรงเรียนก็ถูกแกะออกไปใช้ การขาดแคลนโลหะและสายไฟฟ้า ทำให้มีการขโมยทองน้ำประปา สายไฟฟ้า สายโทรเลข และสายโทรศัพท์ รัฐบาลจึงต้องออกพระราชบัญญัติควบคุมสิ่งของดังกล่าว นอกจากนี้ อุตสาหกรรมภายในประเทศก็ไม่ค่อยได้ผลนัก เนื่องจากไม่มีอะไหล่ บางชนิดขาดวัตถุดิบ²

ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนี้ รัฐบาลก็พยายามแก้ไขโดยใช้นโยบายการเงินทุกวิถีทาง เช่น ออกพันธบัตรรัฐบาลโดยประกาศ "พระราชกำหนดพันธบัตรออมทรัพย์ในสภาวะคับขัน พ.ศ. 2488"³ และใช้นโยบายการคลังแก้ไขภาวะเศรษฐกิจ โดยการเพิ่มภาษีอากรจากราษฎร

แม้ว่ารัฐบาลพยายามแก้ไขและป้องกันอย่างไร สภาวะเงินเฟ้อในประเทศก็มีได้กระเดื่องขึ้น นอกเหนือจากความเสียหายทางด้านเศรษฐกิจแล้ว สภาพสังคมยังเสื่อมโทรมตามไปด้วย เกิดการค้าตลาดมืด การกักตุนสินค้า และฉ้อราษฎร์บังหลวง สิ่งต่าง ๆ คงสืบทอดต่อมาเป็นปัญหาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

¹ กระทรวงการต่างประเทศ 2/2 เรื่อง 8 "การประชุมเกี่ยวกับเศรษฐกิจและการค้าของทูตพาณิชย์ไทยและญี่ปุ่น 5 กุมภาพันธ์ 2486" อ้างจาก แดมสุข นุ่มนนท์, "เมืองไทยสมัย..." หน้า 152.

² ม.ล.มานิจ ชุมสาย, History of Anglo-Thai Relation (เฉลิมนิจ, 1970), หน้า 263 อ้างต่อจาก แดมสุข นุ่มนนท์, "เมืองไทยสมัย...", หน้า 153.

³ เรื่องเดียวกัน

สำหรับปากหนังช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ในเช้าตรู่วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2485 กองทหารญี่ปุ่นบุกประเทศไทยพร้อมกัน ชาวปากหนังคิดว่าญี่ปุ่นจะขึ้นที่ปากหนังมีการเตรียมรับมืออย่างเต็มที่¹ แต่ญี่ปุ่นกลับขึ้นนครศรีธรรมราช ที่ตำบลท่าแพ อันเป็นที่ตั้งของค่ายทหารวชิราวุธ ทำให้เกิดปะทะกันขึ้น ถึงแม้ญี่ปุ่นจะไม่ได้ขึ้นบกที่ปากหนัง แต่ญี่ปุ่นยึดจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ และเมื่อเข้ามายึดครองแล้ว ก็ส่งผลถึงปากหนังเช่นเดียวกับบริเวณอื่น ๆ เช่นกัน คือทำให้การค้าในปากหนังที่มีต่อต่างประเทศต้องหยุดชะงัก เกิดภาวะเงินเฟ้อ เกิดการคอร์รัปชัน เกิดการค้าตลาดมืด และการกักตุนสินค้า ฯลฯ เพราะญี่ปุ่นใช้เงินซื้อในราคาสูง ทำให้พ่อค้าและชาวนานิยมนำสินค้ามาขายให้ทหารญี่ปุ่น ส่งผลให้ราคาสินค้าสูงขึ้น² นอกจากเหตุผลดังกล่าวแล้ว การที่รัฐบาลออกพระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกปี พ.ศ. 2487 ส่งผลถึงกับทำให้เศรษฐกิจของปากหนังต้องซบเซาลงอีก เพราะข้าวเป็นสินค้าหลักของปากหนัง ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2. นโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล

ในปี พ.ศ. 2504 รัฐบาลได้เริ่มหันไปใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนา ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมบรรยากาศการลงทุน เร่งรัดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ในช่วงนี้รัฐบาลได้ทุ่มเทเงินเป็นจำนวนมากในการสร้างถนน การชลประทาน ไฟฟ้า ตลอดจนบริการในขั้นพื้นฐานทางเศรษฐกิจอื่น ๆ

ในช่วงที่มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เร่งดำเนินการพัฒนาภูมิภาคต่าง ๆ ปากหนังยังไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร จนกระทั่งเกิดมหาวาตภัยในปากหนัง รัฐบาลจึงได้ให้ความสนใจปากหนังเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงหลังปี พ.ศ. 2510 คือเริ่มแผนพัฒนา

¹ คุรายละเอียดได้จาก นิม อุปไมย, "อ่าวไทยในประวัติศาสตร์ไทย" น้อมรำลึก, หน้า 26.

² สัมภาษณ์, นายเลี่ยม รัตนวรรณ, อดีตคณบดีจังหวัดปากหนัง, 12 กุมภาพันธ์ 2527 อายุ 67 ปี.

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2 ได้มีการพัฒนาทางด้านโครงสร้างพื้นฐาน อันได้แก่ การคมนาคม ได้มีการจัดสร้างถนนสายต่าง ๆ เชื่อมโยงแหล่งชุมชนต่าง ๆ มากมาย ทำให้สภาพเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลง

3. มหาวาตภัยที่แหลมตะลุมพุก

เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมครั้งสำคัญในปากพ่อง ในวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2505 วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยมีประกาศว่า ได้เกิดพายุไชนรอนอยู่ห่างจากฝั่งประมาณ 200 กิโลเมตร มีความเร็วของลม 180-200 กิโลเมตรต่อชั่วโมง อยู่นอกฝั่งของจังหวัดสงขลา ประกาศเตือนให้ประชาชนระวัง เพราะพายุนี้ จะขึ้นฝั่งประมาณวันที่ 25 ตุลาคม 2505¹ คำว่าพายุไชนรอน ประชาชนทั่วไปไม่เคยรู้มาก่อนว่าคืออะไร ดังนั้น จึงไม่มีการเตรียมป้องกันหรือขนย้ายล่วงหน้า สังเกตได้จากการให้สัมภาษณ์ นายแสง ฤทธิเดช นายอำเภอปากพ่องในเวลานั้น ความว่า

...ประชาชนฟังประกาศกรมอุตุนิยมไม่รู้อะไร เรื่อง การที่ราษฎรชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชต้องสูญเสียชีวิตอย่างมากมายครั้งนี้ เพราะเป็นเส้นทางของพายุผ่านตลอดทั้งจังหวัด จากการยืนยันของชาวบ้านกล่าวว่า วิทยุประกาศพวกเขาไม่รู้แต่ฟังไม่เข้าใจกันได้ ถ้าจะใช้คำชาวบ้านเตือนกันก็จะเข้าใจมากกว่า พวกเขาจะได้รู้ว่าพายุเหล่านั้นมีความร้ายแรงแค่ไหน...²

ลักษณะของมหาวาตภัยที่เกิดขึ้นที่ตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพ่อง มีความรุนแรงอย่างมาก จากคำให้การของชาวบ้านต่อหนังสือพิมพ์หลายฉบับเช่น หนังสือพิมพ์ไทยรายวัน หนังสือพิมพ์สารเสรี หนังสือพิมพ์ไทยอาทิตย์ ลงความเห็นตรงกันดังเช่น หนังสือพิมพ์สารเสรี ลงพิมพ์เมื่อวันที่ 25-26 ตุลาคม ดังนี้

¹ พัดนะ ธรรมชื่อนะ, "ประชาชนฟังประกาศอุตุนิยมไม่รู้อะไร" หนังสือพิมพ์รายวันสารเสรี, 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2505, หน้า 2.

² เรื่องเดียวกัน

...ได้รับการยืนยันจากรายการที่รอดตาย ได้ถูกพายุกระหน่ำอย่างไม่รู้ตัว เพียงชั่วระยะเวลาไม่ถึง 5 นาที บ้านเรือนก็พินาศหมด ก่อนจะถูกพายุไต้ฝุ่นเสี่ยงกระหน่ำเหมือนเครื่องบินไอพ่น และเห็นน้ำทะเลม้วนตัวสูงขึ้นเป็นทรงกระบอกสูงกว่าต้นตาลหลายสิบเท่า แล้วจึงพัดเข้ามาถึงตัว ไม่มีใครมีโอกาสเตรียมหลบหนีกันได้อัน...¹

จะพบว่า มหาวาตภัยที่เกิดขึ้นในช่วงวันที่ 25-26 ตุลาคม พ.ศ. 2505 ก็ทำให้เกิดความเสียหายกับคนภาคใต้ แต่มีผลโดยตรงกับตำบลแหลมตะลุมพุก อำเภอปากพะนังมากกว่าบริเวณใด ๆ ซึ่งจะได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงและผลของวาตภัยต่อไปข้างหน้า

จากปัจจัยสำคัญ 3 ประการที่กล่าวมาข้างต้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชุมชนปากพะนังดังนี้

ความเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร

ข้าว ระยะสงครามโลก การผลิตและการค้าข้าวต้องหยุดซังกงลง เนื่องจากภาวะสงคราม ทันทีที่สงครามสิ้นสุดลง ประเทศส่วนใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความต้องการข้าวมาก น่าจะเป็นการเปิดโอกาสให้การค้าข้าวของไทยดำเนินไปด้วยดี แต่ไทยมีความรับผิดชอบต่อการจัดหา และส่งข้าวโดยไม่คิดค่าตอบแทนให้แก่ฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเป็นค่าทำขวัญที่ไทยเข้าร่วมสงครามเป็นจำนวน 1,500,000 เมตริกตัน เป็นอุปสรรคต่อการส่งข้าวออกของไทยมาก

เพื่อให้เป็นไปตามข้อผูกมัดในสัญญาพร้อม ๆ กับต้องการควบคุมราคาข้าวที่ขายให้กับผู้บริโภคภายในประเทศ รัฐบาลก็ได้ประกาศจัดการผูกขาดการค้าข้าวในปี พ.ศ. 2489 เป็นช่วงที่เรียกได้ว่า "ทุนนิยมโดยรัฐบาลได้จัดตั้ง "บริษัทไทยนิยม" ขึ้นมา จากนั้นก็ค่อย ๆ ขยาย

¹ เรื่องเดียวกัน

จัดตั้งบริษัทจังหวัดต่าง ๆ ขึ้นทุกจังหวัด สินค้าข้าวที่ส่งออกจากจังหวัดต่าง ๆ ต้องส่งผ่านบริษัท จังหวัด บริษัทจังหวัดส่งมาให้บริษัทไทยนิยม ในทางกลับกัน ถ้าเป็นการนำเข้าต้องผ่านบริษัท ไทยนิยมส่งต่อไปยังบริษัทจังหวัด¹

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าวขาดแคลนไม่มีพอบริโภค รวมทั้งที่ปากพ่องด้วย ทางรัฐบาลจึงต้องให้การช่วยเหลือโดยการจัดตั้ง "โครงการข้าวสาร" ส่งบักซีได้ จากสัมภาษณ์ นายเลี่ยม รัตนวรรณ กล่าวว่า

...ตอนนั้นผมอยู่จังหวัดตรัง ข้าวส่งออกนอกหรือภายในประเทศของภาคใต้ต้องผ่าน จังหวัดตรัง เพราะมีหน่วยงานของรัฐประจำอยู่เรียกว่า "หน่วยรับซื้อข้าวส่งบักซีได้" ไม่ว่าจะส่งเข้ากรุงเทพฯ หรือส่งมาจากกรุงเทพฯ ต้องผ่านหน่วยงานนี้ การดำเนินงานผ่านทางคลังจังหวัดหรือทางอำเภอ รัฐบาลเป็นผู้รับซื้อข้าวเอง การซื้อรัฐบาล ซื้อจากเจ้าของโรงสี ทำโดยใช้เครดิตให้เป็นใบเสร็จรับเงินแก่เจ้าของโรงสี เจ้าของโรงสีนำไปแลกที่คลังจังหวัด นี่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของปากพ่อง ชบเซา เพราะเจ้าของโรงสีไม่ค่อยพอใจระบบนี้ เมื่อรัฐบาลทำการค้าเอง พวกตน เสียผลประโยชน์...²

การผลิตข้าวที่ลดลงจากช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ยังไม่ทันฟื้นตัวดี ชาวปากพ่องก็ต้อง ประสบกับปัญหาทางด้านภัยทางธรรมชาติ คือ "มหาวาตภัย" เมื่อวันที่ 25-26 ตุลาคม พ.ศ. 2505 เกิดน้ำท่วมใหญ่ ไม่สามารถปลูกข้าวได้ ชาวประมงบริเวณแหลมตะลุมพุกเสียชีวิตจำนวนมาก รวมทั้งความเสียหายทางด้านต่าง ๆ อีกมากมาย ดังรายงานข่าวจากหนังสือพิมพ์ไทย ฉบับวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2505 ความว่า

¹ Thomson, "Thailand" The New Siam, p. 376 อ้างจากเชื้อ สุวรรณดี "การเติบโตของการส่งออกข้าวในระหว่างปี ค.ศ. 1850-1950" เอกสารประกอบการสอน วิชาเศรษฐศาสตร์ 321 ชุดที่ 1, วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช, หน้า 68.

² สัมภาษณ์, นายเลี่ยม รัตนวรรณ, อดีตคลังจังหวัดปากพ่อง, 12 กุมภาพันธ์ 2527 อายุ 67 ปี.

...อำเภอปากพองแห่งนี้เป็นผู้ขายผู้น้ำของจังหวัดนครศรีธรรมราช ไร่นาน้ำทะเล
เข้าไปเจ๊งเสียหายหมด อาคารบ้านเรือนของทางราชการและของประชาชน รวม
ค่าเสียหายแล้วประมาณ 42 ล้านบาทเศษ ้วความเสียหายประมาณ 2 ล้าน
บาท คนตาย 525 คน หาย 180 คน ทั้งนี้ไปเสียชีวิตมากที่สุดที่แหลมตะลุมพุก ตำบล
ของอำเภอนี้...¹

แม้กระทั่งปัจจัยทางการผลิตต่าง ๆ อันได้แก่ วัว ควาย พันธุ์ข้าวและที่สำคัญที่สุด
ก็คือ กำลังคนที่สูญเสียไปในครั้งนี้ แม้คนในตำบลอื่นจะได้รับผลน้อยกว่าตำบลแหลมตะลุมพุก แต่
ก็ได้รับความเสียหายไม่น้อยเช่นเดียวกันทั้งอำเภอ โดยเฉพาะในปีที่เกิดวาทภัยนั้น น้ำทะเลท่วม
ทำความเสียหายให้แก่คนทั้งอำเภอ "...ข้าวสารชั้นราคาจากกระสอบละ 190-195 บาท เป็น
250 บาท และกำลังจะไม่มีขาย กรมประชาสงเคราะห์จึงต้องให้เงินช่วยเหลือด่วน 35,900
บาท..."²

แม้จะได้รับความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ แต่ก็ไม่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาวนาดี
ขึ้น เพราะสูญเสียมากมาย ในช่วงนี้พวกที่รอดตายมาพวกเขาก็ยังคงอยู่ที่เก่า ไม่ค่อยมีการอพยพ
หนีย้ายเท่าไรนัก เพราะเมื่อเทียบกับกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่อยู่ในตลาดปากพองแล้ว พวกนี้อพยพไป
หาแหล่งที่ทำกินที่อื่นมากกว่า เช่น อพยพมาเปิดขายน้ำมันในตัวจังหวัดนครศรีธรรมราช หรือไม่ก็
ไปอยู่จังหวัดทางชายทะเลฝั่งตะวันตก เช่น ตรัง กระบี่ พัทลุง ภูเก็ต เป็นต้น*

การส่งเสริมเรื่องข้าวเพิ่งได้กลับมาได้รับการพัฒนาในช่วง พ.ศ. 2510. โดยบรรจุใน
แผนพัฒนาของแผนกข้าวจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่งเสริมทางด้านต่าง ๆ เช่น การใช้พันธุ์ข้าว
การบำรุงดิน การใช้ปุ๋ย การปราบศัตรูข้าว และการใช้เครื่องมือ ตลอดจนวิธีการบำรุงรักษา การ
ส่งเสริมทางด้านต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจังเป็นเพียงนโยบาย

¹ เทพชู ทับทอง, "มิตรประเทศสลควาภัยในไทย-สหรัฐ ช่วยเพิ่มอีก" จากหนังสือ
พิมพ์ พิมพ์ไทย, 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2505, หน้า 2.

² เรื่องเดียวกัน

*โปรดดูรายละเอียดด้านหน้า

ประชาชนยังคงใช้วิธีการผลิตอย่างเดิม เป็นที่น่าสังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่า การส่งเสริมการใช้เครื่องมือในการทำนาสมัยนี้ กับสมัยพระยาสุโขมัยวินิต คือช่วงระยะเวลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2439-2510 ระยะเวลาต่างกันหนึ่งช่วงอายุคนคือ 71 ปี ยังคงใช้เหมือนกัน จากรายงานแผนกข้าวจังหวัดนครศรีธรรมราช

...การส่งเสริมเกี่ยวข้าวด้วยเคียว เพื่อเป็นการเปลี่ยนทัศนคติของชาวนาที่ยังนิยมการใช้แกะเก็บเกี่ยวข้าวที่ละรวง ให้หันมานิยมใช้เคียวเกี่ยวข้าวแทน ซึ่งเป็นการทุ่นแรงและประหยัดเวลา ตลอดจนการลงทุนในการผลิตและรักษาคุณภาพของรวงข้าวด้วย โดยการจัดส่งเจ้าหน้าที่ออกไปทำการส่งเสริมและฝึกสอนการเกี่ยวข้าวที่ถูกวิธี ...ได้ดำเนินการส่งเสริมในท้องที่อำเภอต่าง ๆ รวม 6 อำเภอ คือ อำเภอเมืองฯ ปากพ่ึง หัวไทร เขียวใหญ่ ร่อนพิบูลย์ และอำเภอชะอวด...¹

การส่งเสริมการใช้เคียวในการเก็บเกี่ยวข้าวไม่เป็นผลสำเร็จอีกเช่นเคย เพราะประชาชนยังคงยึดมั่นอยู่กับความเคยชินต่อการผลิตแบบเดิมไม่เปลี่ยนแปลง แม้ปัจจัยที่ยังคงมีอยู่ไม่น้อย และสาเหตุอีกประการคือ การใช้แกะมีผลดีหลายประการ ดังที่เคยกล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ราษฎรจึงไม่ยอมเปลี่ยน

ความเปลี่ยนแปลงทางด้านอุตสาหกรรม

ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เราได้กล่าวถึงการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมในปากพ่ึง โดยเฉพาะอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องกับผลผลิตในท้องถิ่น อันได้แก่ โรงสีข้าวมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก ปริมาณการเพิ่มของโรงสีไฟ เพิ่มอย่างรวดเร็วและมีปริมาณมาก ทั้งโรงสีไฟขนาดใหญ่และโรงสีด้วยมือ ซึ่งเจ้าของกิจการโรงสีข้าวส่วนใหญ่เป็นคนจีนที่อาศัยอยู่ในตัวตลาดสองปากพ่ึงแม่น้ำปากพ่ึง แต่เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง และรัฐบาลเข้ามาผูกขาดการค้าข้าว ตลอดจนควบคุมราคาข้าวสารก็มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมโรงสี กล่าวคือ การที่รัฐบาลผูกขาดการส่งออกและควบคุมราคาข้าวสาร ทำให้เจ้าของโรงสีในปากพ่ึงต้องพยายาม

¹ องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครศรีธรรมราช "แผนกข้าวจังหวัดนครศรีธรรมราช ปี 2510" รายงานกิจการปี 2510 จังหวัดนครศรีธรรมราช, นายสันต์ เอกมาชัย ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช, บรรณาธิการ, 2510, หน้า 55.

หาทางไม่ให้กำไรลดลงโดยขายส่งข้าวคุณภาพต่ำให้แก่รัฐบาล แต่ถึงแม้จะแก้ปัญหาด้วยวิธีนี้แล้ว โรงสีหลายแห่งก็ยังตั้งอยู่ไม่ได้ ต้องเลิกกิจการไป ทำให้โรงสีในปากพ่องลดจำนวนลง¹

จากการที่รัฐบาลลดราคาข้าว เป็นประโยชน์แก่ผู้บริโภคภายในประเทศ แต่ผู้รับภาระหนักคือชาวนา เพราะทำให้ราคาข้าวเปลือกถูกกดตามไปด้วย ในปี พ.ศ. 2494 ชาวนาได้รับรายได้เพียงครึ่งหนึ่งของราคาข้าวเปลือกที่ควรจะได้รับในตลาดที่มีการค้าข้าวเสรี²

จะเห็นได้ว่า ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมโรงสีข้าวในปากพ่องทรุดโทรมลง ทั้งเจ้าของโรงสีและชาวนาประสบปัญหาอย่างมาก - ความทรุดโทรมของอุตสาหกรรมโรงสีนี้รุนแรงสูงสุดเมื่อเกิดมหาวาตภัยในช่วงปี พ.ศ. 2505 โรงสีในช่วงนี้ต้องปิดกิจการไปหลายแห่ง อันเป็นผลเนื่องมาจากความเสียหายโดยตรงของวาตภัย ดังรายงานจากหนังสือพิมพ์ไทย "...โรงสีทุกโรงหลังคาพังยุบลงมา โรงเรียนทุกโรงเรียนต้องหยุดหมด เสาไฟฟ้าล้มเป็นแถว ในวันรุ่งขึ้นไม่มีไฟฟ้าใช้..."³ นอกจากความเสียหายโดยตรงจากวาตภัย โรงสียังไม่มีข้าวสีอีกด้วย เพราะชาวนาไม่สามารถทำนาได้เนื่องจากน้ำทะเลท่วมที่นา

กิจการโรงสีไฟขนาดใหญ่สิ้นสุดลง มีโรงสีขนาดเล็กใช้น้ำมันเกิดขึ้นหลังปี พ.ศ. 2505 เป็นโรงสีใช้แรงงานคนเพียงคนเดียวหรือสองคนเรียกว่า โรงสีโยก ผู้ดำเนินการเป็นชาวนาที่มีฐานะดีพอจะจัดซื้อเครื่องสีข้าวมาใช้ กำลังผลิตเฉลี่ยราววันละ 2-5 เกวียนต่อโรง ดำเนินงานรับจ้างสีข้าวหรือซื้อข้าวเปลือกครั้งละเล็กละน้อยมาสีเป็นข้าวสารออกจำหน่ายภายในท้องที่ โดยบุคคลในครัวเรือน ซึ่งขาดความชำนาญด้านการสีข้าว ข้าวสารที่ได้ปราศจากคุณภาพและความแน่นอนในมาตรฐาน เพราะไม่สามารถที่จะแยกรำและปลายข้าวออกจากกันได้ โรงสี

¹ เชื้อ สุวรรณคี, "การเติบโตของการส่งข้าวออกในระหว่างปี 1850-1950" (วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช, 2526), หน้า 70.

² เรื่องเดียวกัน

³ เทพชู หันทอง, "แหลมวิปโยค...แดนสุสาน" จากหนังสือพิมพ์ไทย, 1 พฤศจิกายน 2505, หน้า 2.

ประเภทนี้เรียกกันว่า "โรงสีหีบค" เมื่อเกิดโรงสีหีบค ทำให้การผลิตที่เรียกว่า ซ่อมมือ (คือการใช้ครกตำข้าว) หดไปด้วย¹

กิจการโรงสีประเภทนี้ ดำเนินต่อมาจนถึงปี พ.ศ. 2515 จากนั้นก็จะมีโรงสีขนาดเล็กอีกประเภทหนึ่งเกิดขึ้นในช่วงหลังจากนี้ และมีคุณภาพดีกว่า ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป

อุตสาหกรรมปลาป่น

เป็นอุตสาหกรรมที่เกิดขึ้น ในช่วงหลังจากเกิดมหาวาตภัยแล้ว ได้มีการส่งเสริมการประมงกันใหม่เป็นการใหญ่ เมื่อจับปลาได้ก็นำมาคัดขนาดให้เหลือปลาตัวเล็ก ๆ ที่ชาวบ้านเรียกว่า "ปลาเบ็ด" มีผู้นำปลาดังกล่าวมาคั่วทำเป็นอาหารสัตว์จำพวกหมู และกิจการได้เจริญก้าวหน้า ตั้งเป็นโรงงานปลาป่นจดทะเบียนกับกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นโรงงานแรกคือ ห้างหุ้นส่วนจำกัดแสงเจริญปากพ่อง ได้จดทะเบียนเป็นโรงงานในปี พ.ศ. 2513 ตั้งโรงงานที่ตำบลบางพระ อำเภอบางแพ้ว ใช้วัตถุดิบคือปลาสด 36,000 ตันต่อปี ใช้เครื่องจักรในการผลิตมีกำลังการผลิต 7,800 ตันต่อปี ใช้เงินลงทุนทั้งสิ้น 1,950,000 บาท มีพนักงาน 16 คน ซึ่งแรงงานทั้งหมดเป็นผู้ชาย ต่อมาอีก 2 ปี คือในปี พ.ศ. 2515 กิจการประมงรุดหน้าไปมาก จึงได้มีการจัดตั้งโรงงานปลาป่นขึ้นอีก 1 โรง มีชื่อว่า ห้างหุ้นส่วนจำกัดสุชาโตปลาป่น ตั้งอยู่ตำบลปากพ่องฝั่งตะวันตก โรงงานนี้มีขนาดเล็กกว่าโรงงานแรกเล็กน้อย ปลาสดที่เข้าโรงงาน 14,400 ตัน ผลิตได้ 2,880 ตัน ใช้เงินทุน 650,000 บาท ใช้แรงงานคนทั้งสิ้น 12 คน²

นอกจากอุตสาหกรรมปลาป่น ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำประมงแล้ว ยังมีอุตสาหกรรมที่ต่อเนื่องกับการประมงอีกอย่างหนึ่งก็คือ โรงน้ำแข็ง เกิดขึ้นในปีเดียวกันกับโรงงานปลาป่น คือปี พ.ศ. 2515 มีชื่อว่า ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงน้ำแข็งปากพ่อง ตั้งอยู่ถนนพาณิชย์สัมพันธ์ ปากพ่อง

¹ สัมภาษณ์, นายจัน ลวดจันทร์, เจ้าของโรงสีขนาดเล็กในอำเภอบางแพ้ว, 18 ธันวาคม 2527

² สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช, ธันวาคม พ.ศ. 2526, หน้า 16-19.

ใช้น้ำประปาในการผลิตน้ำแข็งปีละ 42,000 ลูกบาศก์เมตร กำลังผลิตน้ำแข็งประมาณ 180,000
 ชอง* ใช้เงินทุน 1,500,000 บาท ใช้แรงงานผู้ช่วย 8 คน¹

ความเปลี่ยนแปลงทางการค้า

การค้าของปากหนังในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งด้านการค้า
 ภายในชุมชนและการค้ากับภายนอกชุมชน ผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้การค้าของ
 ปากหนังซบเซา ภาวะการครองชีพของประชาชนถูกกระทบกระเทือนมาก ก่อนสงคราม ปากหนัง
 ส่งสินค้าจากต่างจังหวัด เช่น พริกเกลือ และสินค้าจำเป็นที่ขาดแคลนอื่น ๆ อันได้แก่ ยารักษาโรค
 พวกเครื่องจักร เครื่องใช้ อาหารกระป๋อง เสื้อผ้าจากจีน และสิงคโปร์ เมื่อการค้าหยุดชะงัก
 จึงเกิดการขาดแคลนสินค้า พ่อค้าจะสั่งซื้อสินค้าจากที่ไหนก็ไม่ได้ ส่งได้เฉพาะจากญี่ปุ่น แม้ว่า
 ในบางกรณีพ่อค้าอาจจะมีสินค้าอยู่ในโกดัง แต่ไม่ยอมขาย เพราะรัฐบาลควบคุมราคาสินค้าไว้
 ถ้าขายพ่อค้าก็ต้องขายขาดทุนจึงทำให้สินค้าทุกประเภทขาดตลาดอย่างรวดเร็ว ประชาชนต้อง
 ประสบกับปัญหาค่าครองชีพสูง นอกจากนี้ พวกทหารญี่ปุ่นยังกว้านซื้อข้าว กล้วย ที่ชวามาใช้ไถนา
 ในราคาที่สูงกว่าท้องตลาดเพื่อนำไปเลี้ยงทหารญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในพม่า และมลายู เป็นผลให้
 ชาวมาขาดแคลนเครื่องมือในการทำนา ทำให้การผลิตข้าวเพื่อส่งออกลดลง ซึ่งยังผลให้การค้า
 ข้าวซบเซาลงด้วย

ดังได้กล่าวแล้วว่า ญี่ปุ่นมุกนครศรีธรรมราช แต่ไม่ได้ยกพลขึ้นที่ปากหนัง ดังนั้นความ
 เสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจึงมีน้อยกว่าบริเวณอำเภอเมือง แต่ถึงกระนั้นภาวะสงครามก็ส่งผลถึง
 กันคือ เมื่อระดับราคาสินค้าแพงขึ้นทำให้ค่าครองชีพสูงตามไปด้วย พวกพ่อค้าคนกลางนำที่จะหา
 กำไรให้ได้เต็มที่ แต่ที่ปากหนังดังได้กล่าวมาแล้วว่า การผลิตข้าวเป็นหัวใจสำคัญ เมื่อโรงสี
 ถูกควบคุมการซื้อขายข้าว โดยรัฐบาลเข้าควบคุมราคาข้าวสารเพื่อแก้ไขภาวะเงินเฟ้อ โดยกำหนด
 ราคาสูงสุดของข้าวสาร ควบคุมการซื้อขายข้าวโดยตรงกับเจ้าของโรงสี เจ้าของโรงสีจึงกด

* ชองน้ำแข็ง เป็นคล้ายกล่องสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำจากโลหะ กว้างประมาณ 25 เซนติ-
 เมตร ยาวประมาณ 1 เมตร

¹ เรื่องเดียวกัน

ราคาข้าวอีกต่อหนึ่ง เมื่อได้ราคาไม่ดี ชาวนาก็ไม่ยากที่จะขายข้าวของตน ผลผลิตเพียงเพื่อให้เพียงพอกับการบริโภค เพราะชาวนาเองไม่ค่อยเดือดร้อนเรื่องข้าวที่จะใช้บริโภคอยู่แล้ว การค้าภายในตลาดปากพนังเองก็ไม่คึกคักเหมือนก่อนสงคราม เนื่องจากถูกตัดขาดจากภายนอก เรือสินค้าต่างประเทศไม่เข้า ทำให้การเป็นเมืองท่าค้าขายหมดความสำคัญไป แม้ภาวะสงครามสิ้นสุดลงก็ไม่กระเตื้องขึ้นเพราะเหตุว่า เรือสินค้าต่างประเทศไม่เข้ามาซื้อข้าวและนำสินค้ามาขายเช่นเคย ยิ่งเมื่อประสบกับมหาหายนภัย พวกพ่อค้าสามารถฉวยโอกาสขึ้นราคาสินค้าจนผลสำรวจเอกหลวงชาติตระการโกศล ปลัดกระทรวงมหาดไทย ต้องดำเนินการ "สั่งให้ทางจังหวัดที่ประสบภัยพิบัติครั้งนี้ ขอความร่วมมือไปยังพ่อค้าทั้งหลายแล้ว หากยังค้ำกำไรกันอยู่ ก็ จะจัดการควบคุมราคาสินค้ากันต่อไป"¹

สำหรับการค้าระหว่างอำเภอและจังหวัดยังคงมีอยู่ต่อมา แต่ลดปริมาณลงมาก ยกตัวอย่างการค้าระหว่างชาวปากพนังและอำเภอลานสกา เดิมพวกลานสกานำผลไม้มาขายที่ปากพนัง ในช่วงสงครามพวกผู้รับซื้อผลไม้จากชาวลานสกาและให้ราคาดีกว่าที่ปากพนัง ชาวลานสกาจึงไม่นำผลไม้มาขายที่ปากพนังอีก สาเหตุอีกประการหนึ่งคือ ในระยะหลังสงคราม การเดินทางจากลานสกามาอำเภอเมือง ทำให้สะดวกกว่าไม่ต้องต่อไปจนถึงปากพนัง ก่อนหน้านั้นชาวลานสกาเดินทางไปปากพนังเพราะเมื่อขายสินค้าหมด ขากลับก็จะซื้อข้าวและสิ่งของจำเป็น รวมทั้งสินค้าจากต่างประเทศ เช่น เสื้อผ้า หรือด้ายในการทอผ้าที่ส่งมาจากต่างประเทศ แต่เมื่อเกิดภาวะสงคราม เรือต่างประเทศไม่เข้ามาค้าขาย ปากพนังไม่มีสินค้าจากต่างประเทศ และการผลิตเพื่อการค้าต้องสิ้นสุดลง ทำให้การค้าระหว่างอำเภอและระหว่างจังหวัดของปากพนังซบเซาลง ยิ่งเมื่อปากพนังประสบกับปัญหาหายนภัยเข้าด้วย การค้ายิ่งซบเซามากขึ้นดังรายงานข่าวว่า

...การค้าขายที่อำเภอนี้ซบเซาลงไปอย่างเห็นได้ชัด ตลาดบางตลาดไม่มีคนขาย เครื่องอุปโภคบริโภคขาดแคลน พ่อค้าเริ่มกักตุนสินค้า ข้าวสารขึ้นราคาจากกระสอบละ 190-195 บาท เป็น 250 บาท และกำลังจะไม่มีขาย กรมประชาสงเคราะห์จึงต้องช่วยเงินค่าวน 35,900 บาท และให้เสื้อผ้ากับผู้ประสบภัย 200 ชุด...

¹ เทพชู ทัพบอง, "สั่งจัดการผู้ค้ำกำไรเด็ดขาด" จากหนังสือพิมพ์ไทยรายวัน, 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2505, หน้า 17.

แม้ว่าเมื่อปัญหาวาทภัยผ่านพ้นไปแล้ว การค้าระหว่างปากหนังกับชุมชนภายนอกก็ไม่กระเตื้องขึ้นอีกเลย ทางราชการตระหนักถึงความเสื่อมโทรมทางการค้าของปากหนัง และพยายามแก้ไขโดยดำเนินการสร้างถนนเชื่อมระหว่างอำเภอปากหนังกับอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชและอำเภออื่น ๆ เพื่อเป็นเส้นทางขนส่งสินค้า ถนนเหล่านี้สร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2512 อย่างไรก็ตาม การมีถนนดังกล่าวนี้กลับส่งผลในทางตรงกันข้ามกับที่รัฐบาลมุ่งหวัง กล่าวคือ ทำให้ปากหนังต้องสูญเสียบทบาทในการเป็นศูนย์กลางการค้าไป เพราะการคมนาคมทางบกที่สะดวกนี้ ทำให้เส้นทางคมนาคมทางน้ำที่ผ่านปากหนังเข้าสู่หรือออกจากนครศรีธรรมราชลดความสำคัญลง คนจากอำเภอต่าง ๆ รวมทั้งจากปากหนังพากันเข้าไปซื้อขายสินค้าในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชกับสงขลาและกรุงเทพฯ สะดวกขึ้น ทำให้สินค้าที่เคยเข้าปากหนังทางเรือเปลี่ยนไปเข้าอำเภอเมืองนครศรีธรรมราชโดยทางบก อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จึงมีสินค้ามากขึ้นและกลายเป็นศูนย์กลางการค้าแทน ในช่วงนี้พ่อค้าชาวปากหนังที่มีทุนมากจะพากันอพยพไปลงทุนในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช และที่อื่น ๆ

ความเปลี่ยนแปลงทางการประมง

การประมงของปากหนังในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการทำประมงขนาดเล็ก ผู้ประกอบอาชีพการประมงเป็นคนไทยที่อาศัยอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเล ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การประมงทำได้ไม่สะดวก เนื่องจากภาวะสงคราม ชาวประมงไม่สามารถออกหาปลาได้ เพราะในทะเลเต็มไปด้วยเรือรบญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การประมงดำเนินต่อไปแต่ยังคงเป็นประมงขนาดเล็ก ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 นายปราโมทย์ ลักษณะ ซึ่งเป็นชาวปากหนังได้จ้างชาวญี่ปุ่นมา 2 นาย เพื่อช่วยสอนเกี่ยวกับการทำประมงในปากหนัง หลังจากจ้างชาวญี่ปุ่นมาสอนงาน 3 เดือน ชาวญี่ปุ่นกลับไป การประมงก็ยังไม่ขยายตัวมากนัก เพราะการนำวิทยาการสมัยใหม่มาใช้ต้องใช้ทุนมาก กล่าวคือ ต้องใช้อวนลากขนาดใหญ่โดยใช้เรือ 2 ลำลาก ซึ่งก่อนหน้านั้นเป็นการลากเฉพาะเขตน้ำตื้นและจับปลาเฉพาะผิวหน้าของทะเล แต่การใช้อวนลากแบบใหม่นี้ กวาดถึงพื้นดินใต้ท้องทะเลเป็นการจับปลาทุกขนาด จนกระทั่งปี พ.ศ. 2515 การประมงน้ำลึกเช่นนี้จึงเริ่มขยายตัวดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า

การประมงของปากน้ำช่วงมหาวาตภัย พ.ศ. 2505 ประชาชนที่ประกอบอาชีพประมงของปากน้ำในบริเวณแหลมตะลุมพุกได้รับความสูญเสียชีวิต และทรัพย์สิน เรือประมงและเครื่องมือต่าง ๆ หายสาบสูญไป นอกจากนี้ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติด้วย เพราะพายุได้พัดพินดินให้ทะเลขึ้นมาในลักษณะกลับหน้าดิน เป็นการทำลายที่อยู่อาศัยของสัตว์ทะเล¹ และก่อให้เกิดการพอกตัวของดินดอนปากแม่น้ำมากขึ้น อันเป็นอุปสรรคต่อการเดินเรือ

หลังจากเกิดวาตภัยประชาชนได้รับความเดือดร้อน รัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือชาวประมงหลายวิธีการด้วยกัน เริ่มจากให้ชาวประมงกู้เงิน ดำเนินการโดย พล.ต.อ.หลวงชาติตระการโกศล เสนอต่อจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี "...ให้มีราษฎรสามอำเภอขอกู้เงิน คือ อำเภอปากน้ำของกู้ 1,400,000 บาท อำเภอท่าศาลา 200,000 บาท อำเภอเมือง 150,000 บาท..."² นอกจากให้ความช่วยเหลือทางด้านเงินกู้แล้ว ยังมีโครงการจัดเครื่องมือเกี่ยวกับการประมงโดยไม่คิดค่าตอบแทน นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ "...ทางจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้ดำเนินการไปตามพระราชประสงค์ช่วยเหลือผู้ประสบภัยแก่ชาวประมงโดยเฉลี่ยให้ฟรี ชาวอำเภอปากน้ำได้รับความช่วยเหลือเป็นเงิน 30,000 บาท..."³

หลังจากมหาวาตภัยราวสิบปี ได้เกิดการประมงขนาดใหญ่ขึ้นในปากน้ำ โดยมีขึ้นพร้อม ๆ กันกับการจัดตั้งโรงงานน้ำแข็งใน พ.ศ. 2515 เรือประมงขนาดใหญ่ที่ออกหาปลาน้ำลึกจะนำน้ำแข็งใส่เรือไปด้วย เมื่อได้ปลาก็แช่น้ำแข็งเพื่อให้ปลาและสัตว์ทะเลสด. ซึ่งจะขายได้ราคาดี

¹ สัมภาษณ์, นายถาวร คำศรี, เจ้าหน้าที่ประมงอำเภอปากน้ำ, 2 มีนาคม 2527. อายุ 53

² วีรัช วิเศษศิริ, "จัดสรรเงินพระราชทานจ่ายถึงมือผู้ประสบภัย" หนังสือพิมพ์

พิมพ์ไทยอาทิตย์ 4 พฤศจิกายน 2520, หน้า 1

³ เรื่องเดียวกัน

ตลาดค้าสัตว์น้ำที่สำคัญของชาวปากพนังคือ ปันัง สงขลา นครศรีธรรมราช เรือปลาของชาวปากพนังส่วนใหญ่ไปขึ้นที่สงขลา เพราะจากสงขลาสามารถขนส่งไปยังปันังโดยทางรถซึ่งสะดวกและประหยัด นอกจากนี้ พวกพ่อค้าตามโรงงานปลาป่นในปากพนังมักกดราคารับซื้อโดยรับซื้อในราคากิโลกรัมละ 50-80 สตางค์ ในขณะที่สงขลาซื้อในราคากิโลกรัมละ 1.00-1.20 บาท เมื่อสงขลาให้ราคาดีกว่า เรือประมงจึงนำปลาขายที่ตลาดสงขลา ยกเว้นเรือส่งปลาที่จะเข้าโรงงานปลาป่น ซึ่งเป็นของเจ้าของโรงงานปลาป่นในปากพนังเอง คุณวิชัย สวัสดิ์-นฤนาท กล่าวว่า "...พวกที่ประกอบอาชีพประมงขนาดใหญ่ของปากพนัง เมื่อไปค้าที่สงขลานั้นนาน ๆ เข้าก็ย้ายไปอยู่สงขลาเลยก็มี..."¹

การที่เรือประมงไม่เข้าปากพนังแต่ไปเข้าสงขลา มีส่วนทำให้การค้าในปากพนังไม่เจริญเท่าที่ควร จนกระทั่งในช่วงหลังปี พ.ศ. 2515 การประมงของปากพนังจึงได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ดังรายละเอียดในบทต่อไป

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ในช่วงตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปี พ.ศ. 2515 เป็นช่วงที่เศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงมาก ส่งผลให้สภาพสังคมของปากพนังเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย เนื่องจากผลกระทบที่มีต่อคนต่างอาชีพกัน ย่อมแตกต่างกัน จึงขอแยกกล่าวถึงผลกระทบที่มีต่อกลุ่มอาชีพต่าง ๆ ดังนี้

กลุ่มชาวนา ได้แก่ ประชากรส่วนใหญ่ของปากพนังซึ่งเป็นคนไทยอาศัยอยู่ทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะรอบนอก ช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การลดปริมาณการผลิตเนื่องจากมีอุปสรรคในการค้าดังกล่าวมาแล้ว ทำให้รายได้ของชาวนาลดน้อยลง ชีวิตความเป็นอยู่ไม่ดีเท่าที่ควร ชาวนาไม่ต้องการถือครองที่ดินขนาดใหญ่เพราะจะต้องเสียภาษีที่ดิน จึงปรากฏว่ามีการแบ่งที่นาขาย แม้จะไม่มากเท่าช่วงหลังมหาสงคราม ซึ่งผู้รอกชีวิตไม่มีทุนรอนเหลืออยู่ ต้องขายที่นาของตน

¹ สัมภาษณ์, วิชัย สวัสดิ์นฤนาท, นายกเทศมนตรีอำเภอปากพนัง, 20 มกราคม 2526 อายุ 57 ปี.

ในช่วงปี พ.ศ. 2510 ตามแผนพัฒนาจังหวัดซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาประเทศ มีการสร้างถนนเชื่อมค่อมหมู่บ้านต่าง ๆ ทำให้พ่อค้าคนกลางลดบทบาทลง เพราะชาวนานำข้าวมาจ้างสีตามโรงสีได้สะดวกขึ้น จนไม่นิยมขายข้าวเปลือกหรือซื้อข้าวสารจากพ่อค้าคนกลางอีก นอกจากส่วนเกินที่เหลือจากการบริโภคและที่เก็บเป็นพันธุ์ข้าว ชาวนาจึงจะนำออกขาย

การผลิตข้าวส่วนใหญ่ในช่วงนี้ มุ่งเพื่อการบริโภคเป็นหลัก ชาวนาไม่ได้มุ่งผลิตเพื่อขาย เนื่องจากสามารถหารายได้เพิ่มเติมจากการทำางานอื่น ๆ ได้ ทั้งนี้เพราะการคมนาคมสะดวกขึ้น ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมชาวนาอย่างสำคัญ อีกประการหนึ่งคือ ชาวนาที่เสร็จจากหน้านา ก็จะเดินทางมารับจ้างกีดข่างหรือเก็บผลไม้ บ้างก็รับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ในเมืองนครศรีธรรมราช

ในด้านการศึกษา แต่เดิมลูกหลานชาวนาคงได้รับการศึกษาตามแบบจารีต คือ จากบ้านและวัด แต่ในปี พ.ศ. 2464* มีการตั้งโรงเรียนขึ้น แต่ก็ไม่ได้รับความนิยม จนกระทั่งถึงช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองปี พ.ศ. 2475 จึงได้มีการส่งเสริมทางการศึกษามากขึ้น แต่ก็ยังไม่มากเท่าที่ควร คือยังมีไม่ครบทุกตำบล ในตำบลที่มีโรงเรียนนั้นก็มีเพียงตำบลละหนึ่งแห่ง จนถึงระยะสงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดอุปสรรคขึ้นมากมาย โรงเรียนในหลายแห่งจึงต้องยุบไป เนื่องจากขาดแคลนอุปกรณ์การศึกษา "...สมุดที่เขียนแล้วต้องนำมาเขียนอีก โดยการลบของเก่า..."¹

กลุ่มชาวประมง ในระยะแรกได้แก่ ชาวไทยที่อาศัยอยู่ใกล้ทะเล คนเหล่านี้ประกอบอาชีพประมงขนาดเล็ก ไม่ได้ทำเป็นกิจการขนาดใหญ่ ผลกระทบในช่วงสงครามแม้จะมาก แต่ก็ไม่เท่ากับเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ท้าววาทัย ซึ่งชาวประมงเป็นกลุ่มที่สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินมากที่สุด

* เริ่มมีโรงเรียนเกิดขึ้น ตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464

¹ สัมภาษณ์, นายเลียม รัตนวรรณ, อดีตคลังจังหวัดปากนัง, 12 กุมภาพันธ์ 2527
อายุ 67 ปี.

ในช่วงหลังมหาเวทภัย ชาวประมงขนาดเล็กยังคงงใช้ชีวิตและเทคนิคการผลิตแบบเดิมไม่ค่อยเปลี่ยนแปลง การหาปลาที่ออกไปหาปลาในตอนเย็น และจะกลับมาในตอนเช้า ตลาดส่งปลาก็คือบริเวณตลาดปากหนังหรือไม่กี่ส่งไปชายที่ตลาดอำเภอเมือง แต่ไม่ค่อยได้ส่งไปชายต่างจังหวัด

ความเปลี่ยนแปลงเรื่องการประมงจะปรากฏในช่วงหลัง เป็นผลกระทบจากการสร้างถนนเชื่อมระหว่างปากหนังกับอำเภอเชียรใหญ่ ในปี พ.ศ. 2510 ถนนนี้เชื่อมต่อไปถึงสงขลาด้วย การคมนาคมขนส่งทางรถยนต์ทำให้สะดวกจึงสามารถนำปลาไปขายถึงสงขลาได้ ตลาดสงขลาเองก็ต้องการปลาจากทางนี้ เพราะใช้เรือเล็กออกหาปลาและกลับมภายในวันเดียวทำให้ได้ปลาสด ส่วนเรือใหญ่ที่เข้าไปขายยังสงขลามักจะมีห้องเย็นในเรือ เป็นการทำประมงน้ำลึก ออกไปหาปลา 10 วันหรือมากกว่าขึ้นไป จึงจะกลับเข้าฝั่งจึงทำให้ปลาไม่สดเท่าที่ควร ดังนั้น ชาวประมงในช่วงหลังนี้จึงมีรายได้มากพอจะสะสมเป็นทุนทำเรือประมงขนาดใหญ่ต่อไป ในช่วงปี พ.ศ. 2510 นี้เอง ที่การคมนาคมทางบกสะดวก ส่งผลกระทบให้ผู้มีอาชีพอื่นหันมาให้ความสนใจทำการประมงมากขึ้นด้วย ตัวอย่างเช่น ก่อนหน้านั้น นายปราโมทย์ มีเรือโดยสารและรับส่งสินค้า แต่หลังจากที่ทางราชการได้จัดสร้างถนนขึ้น ทำให้การคมนาคมเจริญขนส่งได้สะดวกขึ้น ทำให้กิจการเรือโดยสารและเรือบรรทุกสินค้ามีรายได้ลดลงมาก นายปราโมทย์จึงขายเรือทั้ง 2 ประเภท และหันมาซื้อเรือประมง 7-8 ลำ และทำกิจการห้องเย็น¹

ในช่วงนี้นายปราโมทย์ หันมาให้ความสนใจกิจกรรมประมงนั้น ตรงกับช่วงที่ประเทศไทยตื่นตัวเรื่องการประมงกันมาก โดยเฉพาะในภาคกลาง อันได้แก่ กรุงเทพฯ สมุทรปราการ สมุทรสาคร เห็นได้จากข้อความต่อไปนี้

...ทางด้านกิจการประมง ได้เติบโตก้าวหน้าไปมากในช่วงปี 2509 นี้ ประเทศไทยสามารถจับปลาได้เป็นที่ 8 ของโลก นายไพโรจน์ ชัยพร เจ้าของไทยเสรีห้องเย็น และกิจการแปรรูปในหลายจังหวัดเป็นนายทุนประมงที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ ควบคุมสมาคมประมงทั่วประเทศ 33 สมาคม...²

¹ สัมภาษณ์, นายปราโมทย์ ลักษณะ, เจ้าของกิจการห้องเย็น อำเภอปากหนัง, 14 กุมภาพันธ์ 2524 อายุ 73 ปี.

² ณรงค์ เพชรประเสริฐ, "การขยายตัวของระบบทุนนิยม..." หน้า 92.

ในช่วงที่มีการให้ความสนใจอาชีพการประมงมากนี้เอง ได้เกิดปัญหาต้นทุนตลาด ราคาปลาตกลงมาก ยิ่งในช่วงหลังโดยเฉพาะช่วงปี พ.ศ. 2516 ราคาน้ำมันขึ้น ทำให้กิจการประมงเปลี่ยนไปอีก ซึ่งจะได้อีกถึงรายละเอียดเพิ่มเติมในบทต่อไป

กลุ่มอาชีพค้าขาย ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปากพื้งมีการค้าขายขนาดเล็ก และการค้าขายขนาดกลาง ไม่ใช่ขนาดใหญ่ถึงกับตั้งเป็นห้างหรือบริษัท การค้าขนาดเล็ก ผู้ดำเนินการค้าส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่มีอาชีพทำนาเป็นหลัก โดยทำการค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น พวกนี้จะไม่ค่อยมีความเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากนัก เพราะเคยชินกับการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายไม่ต้องกินรน เมื่อค่าครองชีพสูงขึ้น จำต้องมีรายได้เพื่อนำเงินมาใช้ซื้อสิ่งของที่จำเป็นที่ตนไม่สามารถผลิตได้ก็ทำการค้าเพียงเล็กน้อย แต่เมื่อรัฐบาลมีการสงวนอาชีพไว้สำหรับคนไทย เช่น ธุรกิจการขนส่งทางน้ำ การจำหน่ายสุรา กิจการตัดผม¹ แต่พ่อค้าเล็ก ๆ เหล่านี้ก็ยังคงทำการค้าเล็ก ๆ น้อย ๆ ตามเดิม พวกนี้จะอาศัยอยู่ทั่วไป ไม่ได้อยู่ในตัวตลาดของอำเภอเหมือนพวกคนจีน ส่วนพวกที่ประกอบอาชีพค้าขายขนาดกลาง ทำการค้ากันในตัวตลาดปากพื้ง พ่อค้าส่วนใหญ่เป็นคนจีน สินค้าที่ขายกันได้แก่ ข้าว อุปกรณ์ก่อสร้าง และสินค้าอุปโภคบริโภคจากต่างประเทศ เป็นต้น

ในกลุ่มพ่อค้าจีน จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามปัจจัยของความเปลี่ยนแปลงที่มากกระทบ ไม่มีคัมภีร์กับอาชีพใดอาชีพหนึ่ง มีการปรับตัวตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปเพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิต ยกตัวอย่างเช่น นายปราโมทย์ ลักษณะ ได้เคยดำเนินกิจการหลายอย่างดังนี้ คือ

...ได้เริ่มดำเนินกิจการโรงสีไฟเรียกกันว่าโรงสี 14 กิจการ ข้าวของนายปราโมทย์ ส่งไปขายยังต่างประเทศด้วย เช่น สิงคโปร์ ปะริด กลันตัน ตลังกานู มาเลเซีย ชื่อกิจการโรงไฟฟ้าต่อจากเจ้าของเก่า ในปี พ.ศ. 2492 และ

¹ ณรงค์ เพชรประเสริฐ, "การขยายตัวของระบบทุนนิยมในประเทศไทย พ.ศ. 2488 - ปัจจุบัน", หน้า 90.

ยังดำเนินกิจการวิ่งเรือโดยสารระหว่างปากพ่องกับอำเภอชะอวด และจากปากพ่องกับนครศรีธรรมราช มีเรือบรรทุกสินค้าจากปากพ่องไปกรุงเทพฯ และสิงคโปร์...¹

ในการประกอบอาชีพของนายปราโมทย์จะเห็นได้ว่า เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ กล่าวคือ เมื่อรัฐบาลควบคุมการค้าข้าวจนเอกชนไม่สามารถส่งข้าวออกไปขายต่างประเทศ ทำให้กิจการโรงสีไม่ได้กำไร นายปราโมทย์ก็ขายกิจการเสีย หันมาลงทุนในกิจการเรือโดยสาร และเมื่อการคมนาคมสะดวก มีถนน ก็ขายกิจการเดินเรือหันมาซื้อเรือประมงแทน พ่อค้าบางคนจะอพยพย้ายถิ่นไปประกอบอาชีพที่อื่น เช่น พ่อค้าคนหนึ่งในปากพ่องชื่อ นายลิ่มพงษ์ แซ่ลิ่ม ได้ย้ายไปดำเนินกิจการค้าน้ำมันและอื่น ๆ อีกเช่น ช่อมเครื่องยนต์ และทำโรงกลึง ฯลฯ ที่ตำบลท่าวัง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช²

ในช่วงเวลาที่เกิดสงครามและเกิดมหาภาวะภัย สินค้ามีราคาสูงขึ้น พ่อค้าถือโอกาสขึ้นราคาสินค้า ทำให้เกิดเศรษฐกิจฝืดเคือง แต่การค้าโดยทั่วไปเสื่อมลงมาก เพราะปากพ่องไม่สามารถส่งสินค้าออกต่างประเทศ และสินค้าต่างประเทศก็ไม่สามารถเข้ามาได้ ทำให้ตลาดซบเซาลง คนจีนซึ่งประกอบกิจการโรงสีไฟก็เลิกกิจการไปหลายแห่งตั้งกล่าวมาแล้ว

ทางด้านประเพณีและความเชื่อของพ่อค้าชาวจีน ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2516 มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไปตามกาลเวลา เช่น การไหว้พระจันทร์ เริ่มหายไปส่วนหนึ่ง น่าจะเป็นเพราะยานอวกาศของสหรัฐอเมริกาไปลงบนดวงจันทร์ ใน พ.ศ. 2514 ประเพณีดังกล่าว ๓ ที่ยังคงอยู่ ได้แก่ ตรุษจีน สารทจีน เซ็งเม้ง และกินเจ การที่ไม่เปลี่ยนแปลงเพราะเป็นประเพณีดั้งเดิมอันแสดงถึงความเป็นจีน และเป็นประเพณีแสดงความกตัญญู

ในด้านการให้การศึกษาแก่บุตร มีการส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนดังเช่นที่กล่าวมาแล้วในบทที่ 2 พวกบุตรหลานเมื่อสำเร็จมาก็มาประกอบอาชีพ ซึ่งมีโอกาสดีกว่าพวกมีการ

¹ สัมภาษณ์, นายปราโมทย์ ลักษณะ, เจ้าของกิจการห้องเย็นในอำเภอปากพ่อง, 14 กุมภาพันธ์ 2527 อายุ 73 ปี.

² สัมภาษณ์, นายเลี่ยม รัตนวรรณ, อดีตคลังจังหวัดปากพ่อง, 12 กุมภาพันธ์ 2527 อายุ 67 ปี.

ศึกษาคำ เช่นนายปราโมทย์ ลักษณะ เมื่อจบการศึกษาออกมาสามารถพูดได้ 4 ภาษาคือ ภาษาไทย จีน ฝรั่งเศส และภาษามลายู ซึ่งสะดวกต่อการติดต่อค้าขาย และมีช่องทางในการหาตลาดเพื่อดำเนินกิจการต่อไป นายปราโมทย์ ได้ให้บุตรหลานได้รับการศึกษาในท้องถิ่นเดียวกันกับตน¹

อนึ่ง ในช่วงก่อนสงครามโลกเล็กน้อย ในอำเภอบางแพ่งได้เกิดชุมชนใหม่ เป็นชุมชนไทยมุสลิมขนาดเล็กชื่อว่า "บ้านแสงวิมาน" ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อยนี้ เป็นช่วงที่เศรษฐกิจของบางแพ่งกำลังรุ่งเรืองในปี พ.ศ. 2482 นายจ๊ะจ๊ะจ๊ะ แสงวิมาน เป็นชาวไทยมุสลิม จึงได้นำชนกลุ่มใหญ่จากอำเภอบางแพ่ง จังหวัดสมุทรปราการ และอำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี และอำเภอบางกะปิ กับอำเภอมีนบุรี กรุงเทพฯ มาอยู่ในบริเวณปากคลองบางจากทางตอนเหนือของบางแพ่ง โดยที่ก่อนหน้านี้ในปี พ.ศ. 2476 นายเลาะ แสงวิมาน ได้เดินทางมาสำรวจไว้ก่อนแล้ว² เห็นเป็นท้องที่ว่างเปล่า ยังไม่มีคนจับจองเพราะเป็นป่าชายเลน มีไม้แสม โกงกาง และลำภู ซึ่งคนไทยบริเวณใกล้เคียงไม่จับจอง เมื่อบุกเบิกสร้างคันกันน้ำทะเลเข้าแล้ว จึงซื้อสิทธิจับจองจากราชการ เนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 1,600 ไร่³ จัดสรรตามสภาพของความต้องการภายในชุมชน มีการจัดรูปที่ดินโดยจัดแบ่งตามความกว้างของหน้าคลองบางจาก ให้ที่ดินครอบครัวละ 25-50 ไร่ บ้านเรือนที่อยู่อาศัยอยู่ริมคลอง เรียงกันตามลำดับ หลังจากมีการสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย มีการสร้างมัสยิด และจัดตั้งโรงเรียนขึ้นภายในชุมชนในปี พ.ศ. 2495 การประกอบอาชีพเริ่มจากการถางป่า ทำนา แล้วจึงทำสวน โดยมี การปลูกมะพร้าว ส้มโอ ส้มเขียวหวาน ละมุด⁴

¹ สัมภาษณ์, นายปราโมทย์ ลักษณะ, เจ้าของกิจการท้องถิ่นในอำเภอบางแพ่ง, 14 กุมภาพันธ์ 2527 อายุ 73 ปี.

² สุไลมาน แสงวิมาน, 'ประวัติย่อและโครงสร้างแสงวิมาน 2476-2526' (เอกสารเผยแพร่, 10 กันยายน 2526) : 1-10 หน้า

³ เรื่องเดียวกัน

⁴ เรื่องเดียวกัน

ลักษณะการทำสวนของชาวแสงวิมาน มีการนำวิทยากรจากภาคกลางมาใช้ โดยมี การขุดร่องน้ำ และนำพันธุ์ไม้ต่าง ๆ จากภาคกลางมาปลูก ต่างจากการปลูกไม้ของชาวนครศรี- ธรรมราช ซึ่งไม่มีการขุดร่องน้ำ ไม่มีการปรับหน้าดิน ต่อมาชาวแสงวิมานได้ขยายการเลี้ยง เบ็ดและสามารถนำออกขายภายนอกชุมชน โดยส่งขายที่ตลาดปากพ่อง รวมทั้งผลไม้อื่น ๆ การดำรง ชีวิตของชาวแสงวิมานมีลักษณะต่าง ๆ ร่วมกันคล้ายสหกรณ์ มีการทำงานร่วมกัน

จากการสัมภาษณ์ นายสุโลมาน แสงวิมาน กล่าวว่า "...ระยะที่บ้านแสงวิมานรุ่งเรือง มากคือ ระหว่าง พ.ศ. 2482-2504 เป็นเวลา 22 ปี หนะนั้นมีจำนวนครัวเรือน 120 ครอบ- ครัว แต่ละครอบครัวมี 8-10 ไร่ มีนาที่ได้อผลดี มีเบ็ดใช้บ้านละ 800-1,200 ตัว..."¹

ในด้านสังคม มีการให้การศึกษาแก่บุตรหลานคือ มีโรงเรียนภายในชุมชน เรียนวิชา สำนึกและศาสนา เรียนกันอยู่ร่วมกัน เมื่อศึกษาจบก็ส่งให้ศึกษาเพิ่มภายนอกชุมชน

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในปี พ.ศ. 2505 เกิดมหาหวัคภัย บ้านแสง วิมานได้รับความเสียหายมาก ครอบครัต่าง ๆ เหลือเพียง 18 ครอบครัวเท่านั้น นอกนั้นถูก น้ำทะเลพัดพาไปหมด ส่วนผลไม้อื่นเสียหายประมาณ 80% เบ็ดใช้สูญหายหมด

ในปี พ.ศ. 2505 นี้ ทางราชการช่วยเหลือแก่ชาวปากพ่อง เพราะขาดแคลนน้ำจืด ได้ทำการปิดกั้นคลองบางจากตอนบน เพื่อให้มีน้ำจืดไหลเข้าคลองสุขุมเพื่อส่งต่อไปเลี้ยงปากพ่อง ปรากฏว่า ชุมชนแสงวิมานซึ่งอยู่ตอนปลายคลองบางจากไม่ได้รับน้ำจืด ทำให้น้ำทะเลหนุนจนน้ำ ในคลองบางจากตอนนั้นกลายเป็นน้ำเค็ม ชาวบ้านซึ่งเสียขวัญจากมหาหวัคภัยอยู่แล้วประมาณ 30% จึงย้ายกลับกรุงเทพฯ พวกที่เหลืออยู่ที่พยายามต่อสู้คัดค้านขอความช่วยเหลือจากทางราชการ โดยผ่านทางจุฬาราชมนตรี ขอให้เปิดประตูน้ำตอนต้นคลองบางจาก ปรากฏว่าได้รับความสำเร็จ²

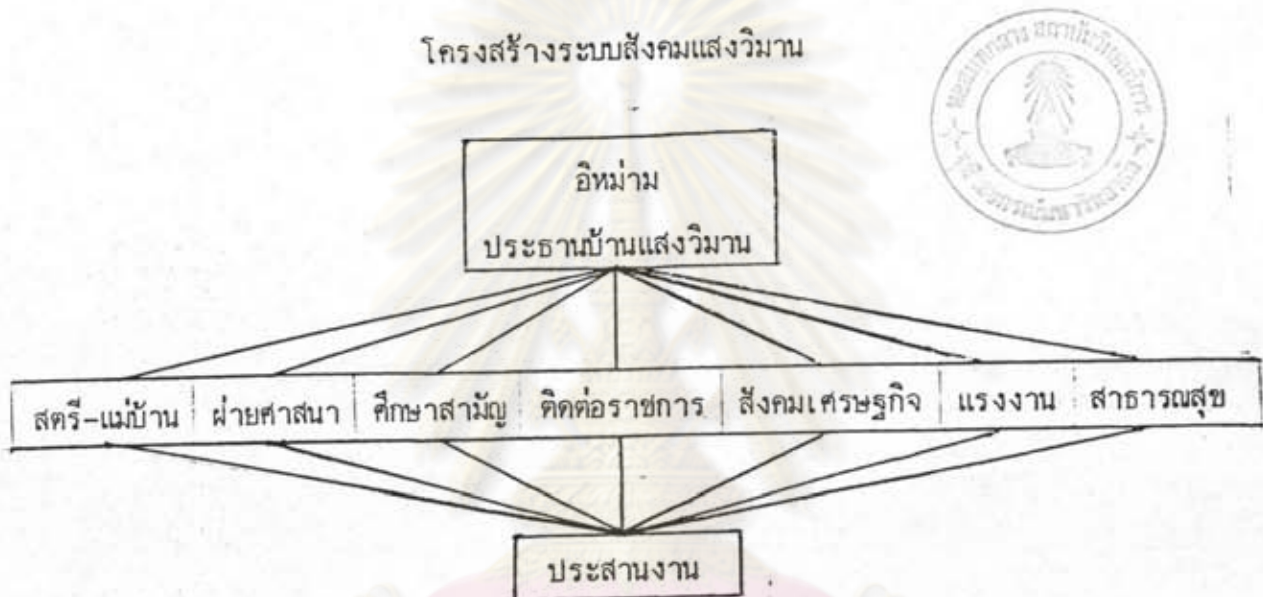
¹ สัมภาษณ์, สุโลมาน แสงวิมาน, ประธานหมู่บ้านแสงวิมาน, 16 กันยายน 2527
อายุ 57 ปี.

² เรื่องเดียวกัน

ในปี พ.ศ. 2510 มีการสร้างถนนเข้าหมู่บ้านแสงวิมานทำให้สามารถส่งผลิตรายาย
ยังตลาดภายนอกโดยรถยนต์ได้ ทำให้เศรษฐกิจของแสงวิมานดีขึ้น มีการขยายตัวทางการ
ผลิตเพื่อการค้ามากขึ้น มีการนำส้มโอจากนครชัยศรีมาปลูกและก็ได้ผลดี

ระบบสังคมบ้านแสงวิมาน มีผู้นำเรียกว่า "อิหม่าม" * ได้รับการเลือกตั้งโดย
อิหม่ามเป็นผู้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่าง ๆ ขึ้นเป็นองค์กรคล้ายสภา โดยแต่งตั้งจากสมาชิกของ
หมู่บ้าน

โครงสร้างระบบสังคมแสงวิมาน

การปฏิบัติงานมีการแบ่งแยกหน้าที่กัน เช่น ฝ่ายศาสนามีหน้าที่อบรมสั่งสอนทางศาสนา
แก่คนในหมู่บ้าน การศึกษาสามัญทำหน้าที่ติดต่อกับกระทรวงศึกษา เรื่องการเรียนการสอน เป็นต้น

จากรูปแบบสังคมที่มีระเบียบและวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของคนในหมู่บ้านแสง
วิมาน ทำให้มีการติดต่อสัมพันธ์ทางสังคมกับชุมชนรอบนอกน้อยมาก จะถึงพาหรือสัมพันธ์กับกลุ่ม
มุสลิมด้วยกันในจังหวัดนครศรีธรรมราชและกรุงเทพฯ มากกว่า

* "อิหม่าม" โดยทั่วไปทำหน้าที่ทางศาสนาและศีลธรรม สำหรับบ้านแสงวิมาน
อิหม่ามยังทำหน้าที่ผู้นำสังคม เป็นนักเศรษฐกิจนักพัฒนาเป็นที่ยอมรับของสังคม